

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA YOZMA NUTQNI RIVOJLANTIRISH**Hatamova Dilshoda G'ofur qizi****Qarshi davlat universiteti pedagogika****fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.19438432>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish masalalari yoritiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yozma nutqni shakllantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Chunki yozma nutq o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, o'z fikrini aniq, mantiqiy va izchil bayon etish ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Maqolada yozma nutqni rivojlantirishning nazariy asoslari, pedagogik yondashuvlari hamda amaliy usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda yozma nutqni rivojlantirishning samarali metodlari ko'rib chiqiladi. Xususan, diktant, bayon, insho yozish, matn tuzish, rasm asosida hikoya yozish kabi mashg'ulotlarning o'quvchilarning yozma nutqini boyitishdagi o'rni yoritib beriladi. Bu jarayonda o'qituvchining metodik mahorati, to'g'ri tanlangan topshiriqlar va tizimli mashqlar muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, yozma nutq, nutqni rivojlantirish, o'quvchilarning fikrlash qobiliyati, savodxonlik, diktant, bayon, insho, matn tuzish, so'z boyligi, imlo qoidalari, tinish belgilari, interfaol metodlar, ta'lim texnologiyalari, nutq madaniyati.

Anotation: This article discusses the issues of developing students' written speech in the process of primary education. The formation of written speech in primary school students is one of the important components of the educational process. Because written speech is of great importance in developing students' thinking skills, forming the skills of expressing their thoughts clearly, logically and consistently. The article analyzes the theoretical foundations, pedagogical approaches and practical methods of developing written speech. Also, effective methods of developing written speech at the primary school level, taking into account the age and psychological characteristics of students, are considered. In particular, the role of such activities as dictation, statement, essay writing, text composition, and writing a story based on pictures in enriching students' written speech is highlighted. It is emphasized that the teacher's methodological skills, correctly selected tasks and systematic exercises play an important role in this process.

Keywords: primary education, written speech, speech development, students' thinking skills, literacy, dictation, statement, essay, text composition, vocabulary, spelling rules, punctuation, interactive methods, educational technologies, speech culture.

Kirish: Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda o'quvchilarda o'qish, yozish, fikrlash va nutq madaniyatining dastlabki ko'nikmalari shakllanadi. Shuning uchun ham boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish ta'lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri sanaladi. Yozma nutqni rivojlantirish esa o'quvchilarning o'z fikrini aniq, mantiqiy va izchil bayon qila olish qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, erkin mulohaza yuritishi va o'z fikrini yozma hamda og'zaki shaklda to'g'ri ifoda eta olishini rivojlantirishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, boshlang'ich ta'limda yozma nutqni

rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Yozma nutq orqali o'quvchi nafaqat o'z fikrini ifodalaydi, balki uning tafakkuri, so'z boyligi va nutq madaniyati ham shakllanib boradi. Boshlang'ich sinflarda yozma nutqni rivojlantirish jarayoni turli xil mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi. Jumladan, diktant, bayon, insho yozish, rasm asosida hikoya tuzish, matnni davom ettirish kabi topshiriqlar o'quvchilarning yozma nutqini shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish, so'z boyligini oshirish hamda fikrni mantiqiy ketma-ketlikda ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, yozma nutqni rivojlantirish jarayonida o'qituvchining pedagogik mahorati, dars jarayonini to'g'ri tashkil etishi hamda zamonaviy ta'lim metodlaridan samarali foydalanishi muhim o'rin tutadi. Interfaol metodlar, ijodiy topshiriqlar va innovatsion texnologiyalar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi hamda yozma nutq ko'nikmalarining yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Boshlang'ich ta'limda yozma nutqni rivojlantirish masalasi pedagogika va metodika sohasida ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu masala o'quvchilarning savodxonligini oshirish, ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda nutq madaniyatini shakllantirish bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli bu yo'nalishda mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. O'zbek olimlari orasida boshlang'ich ta'limda nutqni rivojlantirish muammolarini o'rganishda K. Qosimova va S. Matchonovlarning ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. K. Qosimova o'z tadqiqotlarida boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish metodikasini tahlil qilib, o'quvchilarning yozma nutqini shakllantirishda diktant, bayon va insho kabi yozma ishlarning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzish hamda fikrni izchil ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. S. Matchonov esa boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirish jarayonini o'rganib, dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanish yozma nutqni rivojlantirishda samarali natija berishini ta'kidlaydi. Chet el olimlari orasida ham ushbu masala keng tadqiq qilingan. Jumladan, Lev Vygotskiy va Jean Piagetlarning ilmiy qarashlari o'quvchilarning nutq va tafakkurini rivojlantirish nazariyasida muhim o'rin egallaydi. L. Vygotskiy o'zining psixologik nazariyalarida bolalarning nutqi va tafakkuri ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanishini ta'kidlaydi hamda ta'lim jarayonida o'qituvchi rahbarligida olib boriladigan faoliyat o'quvchilarning nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. J. Piaget esa bolalarning kognitiv rivojlanish nazariyasini ishlab chiqib, o'quvchilarning fikrlash darajasi ularning nutq faoliyati bilan chambarchas bog'liqligini asoslab beradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Yozma nutqni shakllantirish orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, mantiqiy bayon etish va o'z fikrini aniq ifodalash ko'nikmalari rivojlanadi. Ushbu jarayon samaradorligi o'qituvchining metodik mahorati, dars jarayonini to'g'ri tashkil etishi hamda o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishiga bevosita bog'liq.

Diktant, bayon, insho yozish, matn tuzish va rasm asosida hikoya yozish kabi amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning yozma nutqini boyitishda muhim o'rin tutadi. Mazkur usullar orqali o'quvchilarning lug'at boyligi ortadi, grammatik jihatdan to'g'ri yozish malakasi shakllanadi va ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

Shu bois, boshlang'ich sinflarda yozma nutqni rivojlantirishga tizimli va izchil yondashish, samarali metod va vositalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2009.
2. Matchonov S. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020.
3. Vygotsky L. S. Thought and Language. – Cambridge: MIT Press, 1986.
4. Piaget J. The Language and Thought of the Child. – London: Routledge, 2001.